

PROFILUL PERSONALITĂȚII ADOLESCENTULUI DIN PERSPECTIVA ORIENTĂRILOR VALORICE

OXANA PALADI*

Institutul de Științe ale Educației, Chișinău

Abstract

This article describes the authors' conceptions regarding values, value orientations, value system, as well as principles of organization and functioning of values. There are presented criteria for classifying values (M. Rokeach, S. Schwartz, M.S. Yanitski, A.V. Serăi, V. Gouveia) which are the basis of many researches conducted in this domain. Our study aims to highlight the value profile of adolescent's personality, realized from the perspective of terminal and instrumental values, that include the preferred, indifferent and insignificant values. This profile was established after applying the *Value Orientation Test (M. Rokeach)* to a sample of 2029 adolescents. Respectively, we determined that for the surveyed adolescents priority were the following terminal values: health; happy family life; love; active and interesting life; wisdom, as well as inner harmony. According to the ranks obtained for instrumental values in the profile of adolescent's personality, the instrumental values as: manners and politeness; intelligence and education; independence; self-control; rationalism and responsibility were outlined as a priority.

Cuvinte-cheie: valori, orientări valorice, valori terminale, valori instrumentale, profilul personalității adolescentului.

Keywords: values, value orientations, terminal values, instrumental values, profile of the adolescent's personality.

1. INTRODUCERE

În ultimii ani, schimbările sociale sunt tot mai frecvente, acestea impunând multiple condiții, din ce în ce mai dificile, pentru adaptarea personalității.

Schimbarea socială este definită de către G. Rocher ca fiind transformarea observabilă în timp, care afectează, într-o manieră ce nu poate fi provizorie sau efemeră, structura și funcționarea organizării sociale a unei colectivități date și care modifică întregul curs al istoriei sale [3, p. 224]. Orice schimbare structurală afectează imediat cultura și personalitatea fiecărui individ [3, p. 229]. J.P. Durand și R. Weil disting următorii factori explicativi ai schimbării sociale: factorul demografic, progresul tehnic, valorile culturale și ideologiile. Rolul valorilor culturale este acela de a oferi cadre de referință, noi modele de organizare umană, oportunitatea reorganizării unui câmp cultural [3, p. 228].

* Institutul de Științe ale Educației, Chișinău, Sectorul Psihologie, Departamentul Cercetare, Strada Doina, nr. 104, 2059, Chișinău, Republica Moldova; E-mail: paladi.oxana@ise.md.

Rev. Psih., vol. 67, nr. 4, p. 333–344, București, octombrie – decembrie 2021

Se atestă o relație directă între schimbările sociale și orientările valorice ale personalității.

Valorile sunt principii generale de largă consensualitate care exprimă ceea ce este esențial și de prețuit în viață, în concordanță cu scopurile și idealurile unei comunități. La nivelul diferitelor tipuri de valori (morale, juridice, estetice, politice, economice ș.a.) se obiectivează atât esența ființei umane, prin ceea ce reprezintă aspirație, idealitate și atitudine proiectivă, cât și rezultatele fundamentale ale practicii social-istorice. În consecință, valorile au atât o funcție cognitivă, cât și una structurant-formativă, conform concepțiilor autorului D. Cristea [1, p. 131].

1.1. ROLUL VALORILOR PENTRU UMANITATE

M. Zlate consideră că valorile sunt variabile cu un rol fundamental în ecuația om – umanitate. Valorile umane, create de om, îl creează la rândul lor pe acesta. Ele sunt elementele care pot influența esențial, uneori într-un sens dramatic, viața la nivel individual, grupal, organizațional, social. Este de înțeles de ce conceptul de valoare ocupă o poziție privilegiată în preocupările multor științe socioumane: filosofia, antropologia, sociologia, psihologia, economia, logica. Fiecare dintre aceste discipline se apleacă asupra studiului acelor dimensiuni ale valorilor care jonctionează cu propria sferă de preocupări. Psihologia își propune să descopere resorturile psihologice ale valorii, să cerceteze instanțele psihice pe care se bazează valoarea, să clarifice geneza și natura ei [5, p. 326].

Pentru viața socială, în general, cât și pentru raporturile interumane, în special, valorile sunt acele repere în raport de care se elaborează seturile atitudinale și comportamentale dezirabile social și în funcție de care stabilim ce este bine, adevărat, drept, frumos, util, eficient etc. Implicit, rezultă că sistemele de valori au și o funcție normativă, derivând din capacitatea acestora de a stabili criterii de evaluare și orientare a comportamentelor și acțiunilor sociale. În măsura în care obiectivează rezultatele esențiale ale practicii sociale, pe linia menținerii coezivității spirituale a comunității, valorile au un caracter istoric, ele fiind generate într-un anumit context, evoluând și manifestându-și funcția structurantă și normativă în câmpul relațiilor sociale o anumită perioadă, după care pot intra într-un eventual proces de transformare, involuție sau chiar dispariție, procese condiționate de contextul social general sau chiar de experiențe existențiale majore în plan individual. În acest ultim context, se pot instala stări de anomie și reactanță față de un sistem axiologic care nu mai este perceput ca valid în plan macrosocial. În consecință, asimilarea sistemului axiologic specific unei comunități reprezintă o dimensiune principală a procesului de socializare și învățare socială. Caracterul prosocial, antisocial sau deviant al comportamentelor individuale depinde în mod esențial de reușita procesului de *asimilare* și *interiorizare* a valorilor și normelor sociale. Mai mult decât atât, sistemul axiologic interiorizat devine un *nucleu funcțional al personalității*, cu valoare de orientare, structurare și autoreglare pentru toate conduitele individuale și de grup, începând chiar cu cele socioafective [1, p. 131].

M.S. Yanitski afirmă că sistemul orientărilor valorice este un sistem psihologic care efectuează simultan funcțiile de reglementare a comportamentului și de stabilire a obiectivelor. Acest sistem determină perspectiva vieții, „vectorul” dezvoltării personalității, acționează în calitate de cea mai importantă sursă și mecanism, corelează într-un tot întreg personalitatea și mediul social [7].

1.2. PRINCIPII DE ORGANIZARE A VALORILOR ÎN SISTEM

În lucrarea *Psihologia la răspântia mileniilor*, M. Zlate prezintă principiile de organizare a valorilor în sistem. Autorul menționează că sistemul de valori funcționează pe baza câtorva principii a căror cunoaștere este absolut necesară deoarece: 1) comportamentele sunt rezultatul jocului complex al mai multor valori între care se instituie raporturi „conflictuale”; 2) deși, din rațiuni metodologice, sunt diagnosticate separat, valorile evidențiate trebuie interpretate unele în raport cu altele, precum și în raport de evenimentele de viață ale individului, grupului, organizației, societății supuse procedurii de diagnosticare; 3) nu există o constanță în realitatea umană în ceea ce privește plasarea valorilor în sistem, ci doar o constanță a principiilor de organizare și funcționare etc. Iată care sunt aceste principii:

1. *principiul polarității (contrarietății)* – o valoare se opune altei valori și alcătuiesc împreună un construct bipolar, în care termenii pot fi reciproc exclusivi;

2. *principiul inegalității rangurilor* – două valori nu pot avea același rang în același sistem ierarhic, una dintre ele având o forță (tărie) mai mare în raport cu cealaltă;

3. *principiul proximității* valorilor cu forțe apropiate – valorile cu forțe apropiate se plasează pe poziții învecinate în ierarhie;

4. *principiul unității de sens* – valorile orientate către aceeași direcție tind să capete forțe apropiate (și să ocupe poziții apropiate în ierarhie), generând complexe (unități) axiologice;

5. *principiul dominanței ierarhice* – o valoare își subordonează și domină valorile aflate pe poziții inferioare ei în ierarhie.

M. Zlate subliniază că doar cunoscând toate aceste principii, se va reuși să se realizeze o analiză reală a sistemelor de valori ale indivizilor, grupurilor, organizațiilor și să construim programe viabile de intervenție asupra culturii, fie ea și organizațională, prin reconfigurarea „miezului” ei reprezentat de sistemul de valori. Autorul consideră că valoarea este o aspirație durabilă a subiectului către atingerea unei anumite stări finale sau către performarea unui anumit mod de conduită cu un grad mai mare de dezirabilitate personală și/sau socială decât alte stări finale sau moduri de conduită aflate într-o poziție de contrarietate (opозиție) sau de inferioritate în raport cu cele la care subiectul aspiră [5, p. 328–329].

Cu referire la sistemul de valori, autorul A.H. Maslow, în lucrarea *Motivație și personalitate*, menționa: „Lucrurile de care au nevoie copiii și intelectualii, dar și toți ceilalți oameni sunt un etos, un *sistem de valori științific*, un mod de viață științific și o politică umanistă, în care teoria, faptele etc. sunt toate stabilite foarte riguros [...]” [2, p. 65].

De altfel, în timp, oamenii își fixează un sistem de valori sub influența factorilor sociali, de mediu, familiali și instituționali. Acest sistem de valori ghidează acțiunile noastre, le conferă consistență și coerență. Astfel, autorii evidențiază că sunt:

- *sisteme de valori proprii familiei* din care facem parte (de exemplu, o familie care promovează cinstea, corectitudinea, loialitatea);
- *sisteme de valori proprii unei școli* (valorile promovate de direcția școlii, de corpul profesoral);
- *sisteme de valori proprii unei instituții* (de exemplu, ale armatei: ordinea, disciplina, combativitatea sau ale unei firme: punctualitatea, disciplina, loialitatea, spiritul novator);
- *sisteme de valori proprii unei societăți democratice* (pluripartitismul, libertatea presei, asigurarea drepturilor omului, instituții aflate în serviciul cetățeanului) sau ale unei societăți totalitariste (partidul unic, presă obedientă puterii, încălcarea drepturilor și libertăților omului, instituții care oprimă cetățeanul);
- *sisteme de valori general-umane* care promovează pacea, libertatea, libera comunicare și deplasare a oamenilor, toleranța, bunătatea, iubirea aproapelui, spiritul de sacrificiu pentru apărarea copiilor, a familiei sau a unor valori înalte.

Toate aceste sisteme de valori își pun amprenta asupra individului, și caracterul se află în mișcare, adaptare în raport cu asumarea unui anumit sistem de valori. Rezultatul este constituirea unui *sistem de valori propriu* care reflectă într-o manieră selectivă toate aceste sisteme de valori și dă conținut atitudinilor caracteriale. Ceea ce apărăm, susținem și promovăm prin trăsăturile de caracter sunt tocmai sistemele de valori interiorizate, structurate și stabilizate [6, p. 118].

1.3. MODELE DE STRUCTURARE A VALORILOR

M. Rokeach (1979) a propus un model de structurare a valorilor care este înalt apreciat. În viziunea autorului, o proprietate importantă a valorilor este faptul că acestea sunt orientări în activitățile și comportamentul oamenilor. El afirmă că menirea valorilor umane rezidă în asigurarea unui ansamblu de standarde pentru a direcționa eforturile noastre în satisfacerea necesităților și, pe cât este posibil, de a ne amplifica autoestimarea, adică a ne face autoimaginea percepută de noi și de alții corespunzătoare definițiilor, social și instituțional originale, ale moralității și competenței. M. Rokeach realizează o divizare mai generală a valorilor pe baza opoziției tradiționale a valorilor-scop și valorilor-mijloc. Respectiv autorul distinge două tipuri de valori (terminale și instrumentale) [9].

Un alt model deosebit de valoros privind modul de structurare a valorilor în plan individual și social este oferit de S. Schwartz (1984), care definește valorile ca fiind scopuri dezirabile, transsituaționale, variind în importanță, care servesc ca principii și repere ce ghidează și motivează acțiunile și viețile oamenilor. În cadrul concepției sale, valorile sunt strâns legate de seturi motivaționale, aferente celor trei premise de bază ale condiției umane: nevoile organismului biologic,

necesitățile determinate de interacțiunile umane și cele legate de supraviețuirea, bunăstarea grupurilor și comunităților. Rezultă astfel zece tipuri de seturi de motivații valorice. În cadrul acestui model, valorile sunt reprezentate printr-o structură circulară care evidențiază relațiile dintre acestea, precum și continuumul motivațional aferent trecerii de la accentul pe sine la transcenderea sinelui și de la conservare la deschiderea spre schimbare. Astfel, cercul valorilor personale în concepția lui S. Schwartz se reprezintă cu specificația că ordinea și ponderea valorilor pot varia în cursul vieții, precum și de la persoană la persoană.

De remarcat faptul că la nivelul societății valorile au, în opinia lui S. Schwartz, o altă structură, fiind centrate în principal pe locul și rolul pe care membrii trebuie să le dețină în cadrul colectivității. Au fost identificate șapte tipuri axiologice, fiecare având anumite caracteristici distincte, după cum urmează:

a) *Conservatorismul*: pune accentul pe menținerea *statu-quo*-ului social și a proprietății;

b) *Autonomia intelectuală*: membrii sunt considerați entități distincte, încurajate fiind să-și exprime unicitatea intelectuală și creativitatea;

c) *Autonomia afectivă*: membrii sunt recunoscuți ca entități distincte, fiind încurajați să-și îmbogățească experiența de viață în plan emoțional;

d) *Ierarhia*: pune accentul pe distribuția diferențiată, pe verticală, a rolurilor și a resurselor;

e) *Egalitarismul*: afirmă egalitatea morală și socială a membrilor, reprimând tendințele egoiste și individualiste;

f) *Ascendența*: afirmă trebuința ca oamenii să stăpânească mediul natural în scopuri individuale sau de grup;

g) *Armonia*: pune accentul pe nevoia de acceptare a lumii așa cum este și pe o integrare armonioasă și nonconflictuală în natură.

În cadrul diferitelor culturi, aceste valori se vor organiza în moduri specifice, oferindu-le astfel un profil spiritual, politic și economic distinct.

După cum se observă, la nivel individual, valorile se constituie ca un sistem ierarhizat, specific unei anumite persoane, oferind acesteia criteriile de evaluare și selectare a relațiilor, acțiunilor, evenimentelor sau strategiilor de viață. Caracterul ierarhizat al valorilor le diferențiază pe acestea de atitudini și norme, care realizează însă împreună nucleul funcțional al personalității. Modul de ierarhizare a valorilor este în funcție de o serie de factori psihosociali precum vârsta, sexul, educația, particularitățile mediului social și cultural ș.a. [*apud* 1, p. 134].

V. Gouveia (2003) consideră că valorile pot fi definite drept categorii de orientare care sunt de dorit, având drept suport nevoile umane și condițiile prealabile pentru a le satisface, care sunt adoptate de actorii sociali și care pot varia în funcție de magnitudinea și de elementele lor constitutive. Această teorie se raportează la valori ca la un criteriu de orientare pentru acțiunile oamenilor și de asemenea ca o manifestare a nevoilor acestora (Kluckhohn, 1951; Rokeach, 1973; Inglehart, 1977). Conform lui V. Gouveia *et al.*, acest model teoretic apreciază că valorile se organizează în acord cu două dimensiuni funcționale specifice (Gouveia V.,

2003): dimensiunea orientare (personală, centrală și socială) și dimensiunea motivațională (materialistă și idealistă). Combinarea acestor două dimensiuni funcționale conduce la șase subfuncții: experimentare (motivație idealistă, orientare personală, valori asociate: sexualitate), realizare (motivație materialistă, orientare personală, valori asociate: succes, putere, prestigiu); existență (motivație materialistă, orientare centrală, valori asociate: stabilitate personală); suprapersonală (motivație idealistă, orientare centrală, valori asociate: frumusețe, cunoștință, maturitate); interacțiune (motivație idealistă, orientare socială, valori asociate: afecțiune, suport social, coexistență) și normativitate (motivație materialistă, orientare socială, valori asociate: obediență, tradiție, religiozitate). Modelul valoric propus de V. Gouveia concentrează dimensiunile valorice propuse de alte modele teoretice (Rokeach, 1973; Inglehart, 1977; Schwartz, 1992) [4].

V. Gouveia propune un set valoric în șase dimensiuni cartografiate în funcție de trei scopuri ale actorului social: personal, central și social, și două nevoi explicite ale acestuia: nevoia de supraviețuire („survival”) și nevoia de prosperitate („thriving”) (Gouveia V., 2014).

Tabelul nr. 1.

Fațete, dimensiuni și valori de bază (V. Gouveia, 2014) [apud 4]

		Valorile ca și ghid al acțiunilor		
		Scopuri personale (individul de sine stător)	Scopuri centrale (scopul general al vieții)	Scopuri sociale (individul în comunitate)
Valorile ca și expresie a nevoilor	Nevoi de prosperitate (viața ca sursă de oportunități)	Valori hedonice Emoție Plăcere Sexualitate	Valori suprapersonale Frumusețe Cunoștință Maturitate	Valori de interacțiune Afectivitate Apartenență Suport social
	Nevoi de supraviețuire (viața ca sursă de amenințări)	Valori de promovare Putere Prestigiu Succes	Valori existențiale Sănătate Stabilitate personală Supraviețuire	Valori normative Obediență Religiozitate Tradiție

A. Pășcălu, A. Gavreliuc menționează că cele mai multe studii românești care au analizat distribuția valorilor au operat cu modelul lui S. Schwartz, astfel de studii fiind cele întreprinse de Voicu B., Voicu M. (2007) sau Gavreliuc A. (2012). Aceste studii semnalează prevalența valorilor conservatoare și scoruri modeste la dimensiunile autonomie afectivă și autonomie intelectuală. În ceea ce privește profilul atitudinal, s-au evidențiat scoruri mari la dimensiuni, precum interdependență, externalism, și scăzute la autodeterminare (Gavreliuc, 2012) [4].

Menționăm că astfel de studii nu au fost întreprinse de către cercetătorii din Republica Moldova.

2. DESIGNUL CERCETĂRII

2.1. OBIECTIVE

Studiul de față este o secvență din cercetarea realizată la subiectul *Orientările valorice și impactul lor asupra adaptării psihosociale a adolescenților*.

Obiectivul studiului prezentat este de a determina orientările valorice ale adolescenților contemporani.

2.2. PARTICIPANȚI

La studiu au participat 2029 de adolescenți cu vârste cuprinse între 14 și 25 de ani, dintre care 753 sunt de gen masculin (37,1%) și 1276 sunt de gen feminin (62,9%). Subiecții experimentali sunt elevi ai claselor a 9-a; 10-a; 11-a; 12-a; studenți de la universitate – ciclul I licență; studenți din cadrul unor centre de excelență (colegii), studenți din școlile profesionale, precum și adolescenți din centrele de sănătate pentru tineri. Din numărul total de participanți, 47,6% de subiecți provin din mediul rural, iar 52,4% – din mediul urban; totodată 889 de subiecți (43,8%) sunt de la specialități cu profil umanist, 424 de subiecți (20,9%) de la facultățile cu profil real, 215 de subiecți (10,6%) de la facultățile cu profil sportiv și 501 de subiecți (24,7%) nu au indicat profilul deoarece sunt de la liceu (clasele a 9-a) și din școli profesionale. Majoritatea adolescenților care au participat la cercetare sunt de etnie română – 1914 adolescenți, ceea ce reprezintă 94,3%; 50 subiecți (2,5%) sunt de etnie rusă; 22 de subiecți (1,1%) de etnie ucraineană și 43 de subiecți (2,1%) sunt de altă naționalitate (găgăuză, bulgară). Menționăm că lotul de subiecți a fost construit reieșind din necesitățile cercetării de bază.

2.3. INSTRUMENTE

În cadrul cercetării au fost utilizate următoarele instrumente psihometrice: 1. Ancheta psihosocială; 2. Testul orientărilor valorice (M. Rokeach); 3. Chestionarul de diagnosticare a adaptării psihosociale (C. Rogers și R. Dymond); 4. Chestionarul de Personalitate Eysenck; 5. Metoda de studiere a încrederii în sine (V.G. Romek); 6. Testul pentru determinarea valorilor (M.S. Yanitski); 7. Scala *Inteligenței Emoționale* (Schutte, Malouff *et. al.*); 8. Testul *Adaptabilitate / flexibilitate* (A. Chelcea); 9. Chestionarul *Locus control* (T. Pettijohn); 10. Scala afirmării de sine (C. Cungi și M. Rey); 11. Testul *Motivarea pentru succes/frică de eșec* (A. Rean); 12. Chestionarul *Cât de optimist sunteți?* (N. Mitrofan, L. Mitrofan); 13. Chestionarul *Sunteți o persoană sociabilă?* (C. Tocan, I. Dumitriu); 14. Chestionarul *Autoaprecierea voinței* (E.B. Rudenski); 15. Chestionarul *Stima de sine* (M. Rosenberg); 16. Testul *Orientarea sensului vieții* (D.A. Leontiev); 17. Chestionarul *Autoaprecierea adaptabilității psihologice* (N.P. Fetiskin); 18. Chestionarul *Autoaprecierea adaptabilității emoționale* (N.P. Fetiskin); 19. Chestionarul *Independență / influențabilitate* (S. Lecker). Aceste instrumente au fost administrate, colectate și interpretate pe parcursul anilor 2019–2021.

Nemijlocit pentru determinarea orientărilor valorice am aplicat **Testul orientărilor valorice (M. Rokeach)**.

Milton Rokeach a construit în 1973 grila axiologică, alcătuită, operațional dintr-o listă de atribute, fiecare desemnând o valoare specifică. Valorile erau explicate pe scurt, semantic, iar subiecților li se cerea să le ierarhizeze în ordinea importanței valorii respective, considerând valorile principii călăuzitoare în viață. Scala de valori a fost obținută de M. Rokeach pe bază de intuiție și se dorea a fi o listă destul de completă a valorilor umane existente.

Autorul a clasificat valorile în două tipuri: *valorile terminale* (finalități), reprezentate de idealuri sau scopuri, și *valori instrumentale*, desemnate de moduri de conduită. Metoda M. Rokeach are la bază ordonarea directă pe ranguri a listei de valori.

Valorile terminale (scop) reflectă convingerea că orice scop final al existenței individuale din punct de vedere personal sau social merită să fie urmărit. Aceste valori finalități, reprezentate de idealuri sau scopuri, sunt: 1. viața activă; 2. înțelepciunea vieții; 3. sănătate; 4. muncă interesantă; 5. frumusețea naturii și a artei; 6. dragoste; 7. bunăstare materială; 8. prieteni buni, fideli; 9. apreciere socială; 10. cunoaștere; 11. viața productivă; 12. dezvoltare continuă; 13. distracții; 14. libertate; 15. viață familială fericită; 16. fericirea altora; 17. creație; 18. încredere în sine.

Valorile instrumentale (mijloc) prezintă convingerea că un anumit mod de acțiune din punct de vedere personal și social este preferabil în toate situațiile. Valorile instrumentale, desemnate de modurile de conduită, sunt: 1. acuratețe; 2. educație; 3. exigențe înalte; 4. energie de viață; 5. executivitate; 6. independență; 7. intransigență față de sine și alții; 8. studii; 9. responsabilitate; 10. raționalism; 11. autocontrol; 12. curaj în susținerea opiniei proprii, a convingerilor; 13. voință; 14. toleranță; 15. viziuni largi; 16. onestitate; 17. eficacitate în activitate; 18. delicatețe.

Pentru mai multe decenii, această sistematizare axiologică a constituit cea mai complexă și mai nuanțată configurare valorică a identităților personale și colective. Potrivit autorului, valorile terminale sunt mai stabile decât valorile instrumentale și sunt caracterizate de o variabilitate interindividuală mai mică.

În conformitate cu concepțiile autorilor M.S. Yanitski, A.V. Serâi, ierarhia individuală a orientărilor valorice (propusă de M. Rokeach) poate fi divizată în trei grupuri egale, și anume:

1. Primul grup este grupul valorilor **preferate, semnificative** (se situează de la 1 la 6 în ierarhie);
2. cel de-al doilea – grupul valorilor **indiferente** (se situează de la 7 până la 12 în ierarhie);
3. cel de-al treilea – grupul valorilor **respinse, nesemnificative** (se situează de la 13 până la 18 în ierarhie) [8].

Aceste dimensiuni au fost valorificate în crearea profilului valoric al personalității adolescentului.

3. REZULTATE

Aplicând *Testul orientărilor valorice* (M. Rokeach) lotului de subiecți alcătuit din 2029 de adolescenți, am obținut un anumit punctaj pentru fiecare valoare care a determinat rangul acesteia în ierarhie.

Rezultatele (punctajul și rangul) obținute de către subiecți pentru valorile terminale și instrumentale sunt prezentate în tabelul nr. 2.

Tabelul nr. 2.

Punctajul și rangul general obținut pentru *valorile terminale* și *valorile instrumentale* ale adolescenților

VALORI TERMINALE	Punctaj	Rang	VALORI INSTRUMENTALE	Punctaj	Rang
viața activă	15723	3	acuratețe	19397	2
înțelepciunea vieții	15759	15	educație	8794	8
sănătate	6837	6	exigențe înalte	21898	9
muncă interesantă	20537	1	energie de viață	18662	6
frumusețea naturii și a artei	25883	2	executivitate	20586	11
dragoste	14647	18	independență	16603	10
bunăstare materială	19122	10	intransigență față de sine și alții	27489	13
prieteni buni, fideli	18276	8	studii	15673	4
apreciere socială	23755	12	responsabilitate	15870	16
cunoaștere	17720	7	raționalism	18076	12
viața productivă	20642	14	autocontrol	16695	1
dezvoltare continuă	18969	4	curaj în susținerea opiniei proprii, a convingerilor	19263	5
distracții	27860	11	voință	18484	14
libertate	19593	9	toleranță	21284	15
viață familială fericită	12235	17	viziuni largi	21383	3
fericirea altora	27132	5	onestitate	18807	17
creație	25537	16	eficacitate în activitate	22135	18
încredere în sine	15883	13	delicatețe	24989	7

Analizând punctajul și rangul obținut (tabelul nr. 2), de către adolescenții intervievați, pentru *valorile terminale* și *valorile instrumentale*, observăm modul în care se stabilesc ierarhiile orientărilor valorice ale adolescenților. Subliniem că punctajul mic obținut pentru valori le plasează pe acestea în vârful ierarhiei

(deoarece celei mai importante valori i s-a oferit numărul 1), iar punctajul mare denotă faptul că valorile au fost considerate neprioritare, respectiv, adolescenții plasându-le la sfârșitul ierarhiei.

Atât aceste rezultate cu privire la punctajul și rangul stabilit, cât și datele statisticii descriptive obținute în cadrul cercetării au permis determinarea profilului valoric al personalității adolescentului. Subliniem că aici au fost valorificate și concepțiile autorilor M.S. Yanitski, A.V. Serâi, descrise anterior, astfel încât ierarhiile individuale ale orientărilor valorice au fost divizate în următoarele grupuri: valori preferate (rang 1–6), valori indiferente (rang 7–12) și valori ne semnificative (rang 13–18).

În figura nr. 1 prezentăm profilul orientărilor valorice a personalității adolescentului (valori terminale și valori instrumentale) din perspectiva celor 2029 subiecți.

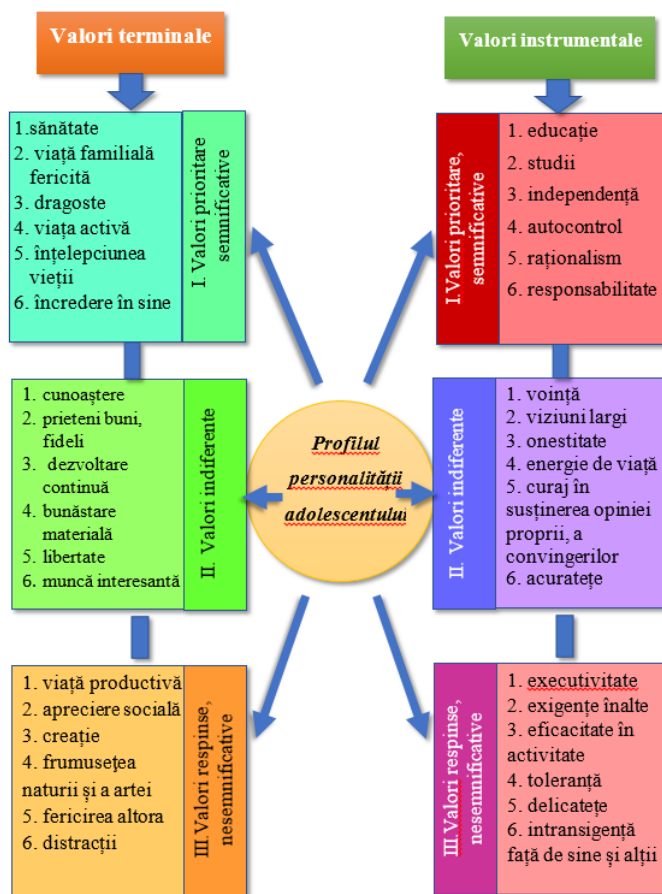

Figura nr. 1. Profilul orientărilor valorice a personalității adolescentului (valori terminale și valori instrumentale)

Din figura nr. 1 observăm că pentru adolescenții chestionați (2029 subiecți), dintre valorile terminale (scop) prioritare sunt: sănătatea; viața familială fericită; dragostea; viața activă; înțelepciunea vieții, precum și încrederea în sine. În cadrul profilului prezentat sunt incluse valorile indiferente pentru adolescenți, acestea fiind: cunoaștere; prieteni buni și fideli; dezvoltare continuă; bunăstare materială; libertate și muncă interesantă. Ierarhia finalizează cu valori-scop precum: viața productivă; apreciere socială; creație; frumusețea naturii și a artei; fericirea altora și distracții, ceea ce denotă că acestea sunt lipsite de importanță pentru adolescenții care au participat în cadrul experimentului.

Conform rangurilor obținute pentru valorile instrumentale în profilul personalității adolescentului, s-au conturat ca fiind prioritare următoarele valori instrumentale: educație; studii; independență; autocontrol, raționalism și responsabilitate. Dintre valorile instrumentale indiferente a profilului adolescentului fac parte: voința; viziuni largi; onestitate; energie de viață; curaj în susținerea opiniei proprii, a convingerilor; acuratețe. În acest caz, ierarhia finalizează cu următoarele valori instrumentale: executivitate; exigențe înalte; eficacitate în activitate; toleranță; delicatețe; intransigență față de sine și alții – ceea ce, la fel, denotă că acestea nu sunt importante pentru viața adolescenților.

4. DISCUȚII ȘI CONCLUZII

În concluzie, subliniem că în literatura de specialitate se prezintă multiple argumente pertinente care demonstrează că schimbările sociale influențează personalitatea. Luând în considerație că valorile culturale, la rândul lor, fac parte din factorii explicativi ai schimbării sociale, considerăm că este importantă cunoașterea orientărilor valorice ale personalității atât la diferite etape de vârstă, cât și la diferite etape istorice. Orientările valorice diferă prin diversitate și ambiguitate, la rândul lor fiind influențate de conținutul orientării personalității.

Analizând profilul personalității adolescentului din perspectiva orientărilor valorice, observăm că dintre valorile terminale se conturează ca fiind prioritare *sănătatea; viața familială fericită; dragostea; viață activă; înțelepciunea vieții și încrederea în sine*, iar dintre valorile instrumentale prioritare sunt următoarele: *educație; studii; independență; autocontrol; raționalism și responsabilitate*. Acestea, la etapa actuală, sunt orientările valorice care impulsionează, determină activitatea adolescenților. De altfel, considerăm necesară studiarea conceptului de orientări valorice în relație cu alte fenomene psihice care vor contura amplu profilul personalității adolescentului.

Primit în redacție la: 10.05.2021

BIBLIOGRAFIE

1. CRISTEA, D., *Tratat de psihologie socială*, București, Editura Trei, 2015, 1027 p.
2. MASLOW, A.H., *Motivație și personalitate*, trad. A. Răsuceanu, Ed. a 3-a, București, Editura Trei, 2013, 567 p.
3. NECULAU, A. *Psihologie socială: aspecte contemporane*, Iași, Polirom, 1996, 485 p.
4. PĂȘCĂLĂU, A., GAVRELIUC, A. *Teoria funcțională a valorilor – o nouă perspectivă în evaluarea dinamicii sociale*, Revista Psihologie, **64**, 4, București, 2018, p. 305–315.
5. ZLATE, M. (coord.) *Psihologia la răspântia mileniilor*, Iași, Polirom, 2001, 432 p.
6. ZLATE, M., MITROFAN, N. *et.al.*, *Psihologie: manual pentru cl. a X-a*, București, Aramis Print, 2005, 160 p.
7. YANITSKI, M.S., *Orientările valorice ale personalității ca sistem dinamic*, Kemerovo, Kuzbassvuzizdat, 2000, 204 p.
8. YANITSKI, M.S., SERĂI, A.V., *Diagnosticul nivelului de dezvoltare a sferei valorico-semantică a personalității*, Novocuznetzk, MAOU DPO IPK, 2010, 102 p.
9. ROKEACH, M. *Introduction in: Understanding Human Value*, Individual and Societal, New York, The Free Press, 1979.

REZUMAT

În acest articol sunt descrise concepțiile autorilor cu privire la valori, orientări valorice, sistem de valori, precum și principiile de organizare și funcționare a valorilor. Sunt prezentate unele criterii de clasificare a valorilor (M. Rokeach, S. Schwartz, M.S. Yanitzki, A.V. Serăi, V. Gouveia) care stau la baza multor cercetări realizate în acest domeniu. Studiul nostru își propune să reliefeze profilul valoric al personalității adolescentului realizat din perspectiva valorilor terminale și instrumentale, care include valorile preferate, indiferente și ne semnificative. Acest profil a fost stabilit după aplicarea Testului orientărilor valorice (M. Rokeach) unui eșantion alcătuit din 2029 de adolescenți. Respectiv, constatăm că pentru adolescenții chestionați prioritare sunt următoarele valori terminale: sănătatea; viața familială fericită; dragostea; viața activă; înțelepciunea vieții, precum și încrederea în sine. Conform rangurilor obținute pentru valorile instrumentale în profilul personalității adolescentului, s-au conturat ca fiind prioritare valori instrumentale precum: educație; studii; independență; autocontrol; raționalism și responsabilitate.